Enerji yatırımlarında ve elektrik talebinde daralma yaşanıyor

Ekonomik kriz ve enerji yatırımları

UEA, küresel elektrik talebinin 2009 yılında yaklaşık yüzde 3.5 oranında düşeceğini tahmin etmektedir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonundan beri ilk yıllık daralma olacaktır. OECD ülkelerinde elektrik talebi, 2009'un ilk çeyreğinde yıllık bazda yüzde 4.9 azalmıştır. OECD dışında da daralma vardır: Örneğin Çin'de 2008'in son çeyreğinde talep daralması yüzde 7.1 olmuş, bunun üzerine ilave olarak 2009'un ilk çeyreğinde de yüzde 4 azalma yaşanmıştır.

Nilgün ERCAN
Kimya Mühendisi

Dünyada bir yandan ekonomik krizin dibinin görülüp görülmediği konusunda tartışmalar yapılırken, diğer yandan çeşitli sektörlerde krizin etkileri ele alınmaktadır. G8 ülkelerinin 24-25 Mayıs 2009 tarihlerinde Roma'da yapılan enerji bakanları toplantısına Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) tarafından ekonomik krizin enerji yatırımları üzerindeki etkisine ilişkin bir analiz sunulmuştur. Analizde, var olan ekonomik krizden enerji sektörünün hem arz hem de talep tarafının etkilendiği belirtilerek, sektörde nihai talebin zayıfladığı, çok daha zor finansman koşullarıyla ve nakit akışının azalması ile karşı karşıya kalındığı vurgulanmaktadır.

Söz konusu analiz bir ilk değerlendirme niteliğinde olup, Kasım 2009'da yayımlanacak olan Dünya Enerji Görünümü Raporu'nda ekonomik ve finansal krizin enerji güvenliği, iklim değişikliği ve enerji yoksulluğu üzerindeki etkileri konusunda daha yeni ve kapsamlı verilerin yer alacağı belirtilmektedir. Bununla birlikte var olan duruma ilişkin olarak yapılan saptamalar ekonomik krizin enerji sektörü üzerindeki etkileri konusunda açıklayıcı niteliktedir.

Analizde, enerji şirketlerinin petrol ve gaz sondajlarını azalttığı, rafineri, boru hatları ve santral harcamalarında kısıntıya gittiği yer almaktadır. Finansman eksikliği veya beklenen karlılık düzeylerinin düşmesi nedeniyle, sürmekte olan çok sayıda projenin yavaşlamakta olduğu, planlanan projelerin ise ertelendiği ya da iptal edildiği, bu arada tüketim tarafında ise ekipman, cihaz satışının düştüğü belirtilmektedir. Kredi koşullarının zorlaşmasının ve fiyatların düşmesinin de enerji tasarrufuna yönelik yatırımları cazip olmaktan çıkardığı, sonuçta verimi yüksek ekipman üretiminin de bu durumdan olumsuz yönde etkileneceği vurgulanmaktadır. Böylesine bir ortamda hükümetlerin finansal desteği olmadığı takdirde, enerji açısından daha verimli ekipmanların araştırma, geliştirme ve ticarileştirilmesine yönelik yatırımların gerilemesi beklenmektedir.

Enerji yatırımlarında daralma

UEA, petrol ve gaz sektöründe, düşük fiyatlar ve nakit akışındaki sıkıntılara bağlı olarak enerji projelerine yönelik harcamalarda kesintiler, gecikme ve iptal duyuruları geldiğine işaret etmektedir. Burada bir ekleme yapmak gerekebilir; petrol fiyatlarında son zamanlarda bir yükselme görülmekle birlikte, bu seyrin devam edip etmeyeceği belirsizdir. Analizde, 2009 yılı için petrol ve gaz sektörü yatırım bütçelerinde 2008 yılına göre yaklaşık yüzde 21 oranında bir daralma beklendiği, bu daralmanın hemen hemen 100 milyar dolara karşılık geldiği yer almaktadır. Ekim 2008 ile Nisan 2009 sonu arasında planlanmış yirminin üzerinde büyük ölçekli petrol ve gaz projesinin belirsiz bir tarihe ertelendiği veya iptal edildiği belirtilmektedir. Toplam değeri 170 milyar doları bulan bu projelerin üretim kapasitesi de petrol için 2 milyon varil/gün, gaz için 1 milyar feet küp/gün (yaklaşık 28 milyon metre küp/gün) civarındadır. Bunların dışında ilave olarak 35 projenin de en az 18 ay ertelendiği belirtilmektedir.

Elektrik sektöründeki yatırımların da gerek finansman zorlukları gerekse talebin zayıflaması nedeniyle önemli ölçüde etkilenmesi beklenmektedir. UEA, küresel elektrik talebinin 2009 yılında yaklaşık yüzde 3.5 oranında düşeceğini tahmin etmektedir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonundan beri ilk yıllık daralma olacaktır. OECD ülkelerinde elektrik talebi, 2009'un ilk çeyreğinde yıllık bazda yüzde 4.9 azalmıştır. OECD dışında da daralma vardır: Örneğin Çin'de 2008'in son çeyreğinde talep daralması yüzde 7.1 olmuş, bunun üzerine ilave olarak 2009'un ilk çeyreğinde de yüzde 4 azalma yaşanmıştır. Talebin zayıflaması yeni yatırım ihtiyacını azaltırken, sermaye maliyetlerinin artması sonucunda risk sermayesi ve özel sermaye şirketlerinin yatırımları da düşmüştür. Ekonomik iyileşmenin gecikmesi ve enerji fiyatlarının düşük kalması halinde, yatırımların sermaye yoğunluğu yüksek olan nükleer enerjiden ve yenilenebilir enerjiden uzaklaşarak kömür ve gaza dayalı projelere yönelmesi beklenmelidir. Bu durum, izlenecek politikalara ve destekleme mekanizmalarına bağlı olacaktır.

Yenilenebilirde daha fazla azalma bekleniyor

UEA 2009 yılında yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı yatırımların yüzde 38 oranında düşmesini beklemektedir. Bu yatırımların hükümetlerin politikalarına çok bağlı olduğunu vurgulayan UEA son yıllarda yenilenebilir enerji yatırımlarında büyük artış olduğunu, özellikle 2007 yılında yüzde 85 ile rekor kırıldığını belirtmektedir. Ancak 2008 yılında bu durumun yavaşladığına dikkat çekilerek, ilk verilere göre 2009'un ilk çeyreğinde yenilenebilir enerji yatırımlarının bir önceki çeyrek döneme göre yüzde 42 azaldığına işaret etmektedir.

Sanayideki araştırmalar kömüre dayalı yatırımların da 2009 yılında yüzde 40 azalabileceğini öngörmektedir. Kömür sektörünün 2007-2008 yıllarında büyük karlar elde ettiğini belirten Ajans, 2009'da beklenen düşüşün, yüksek maliyetli ve özellikle ihracat piyasalarına kömür satan ABD ve Rusya'daki gibi üreticilerde olacağını tahmin etmektedir.

Hükümetlere öneriler

Şimdilik enerji talebinin de düşmesiyle kısa vadede üretim kapasitesinin yedeği artmış olacaktır. Enerji yatırımlarının azalması, talebin de düşmesi nedeniyle sorun çıkarmayacak gibi görünmektedir. Ancak Ajans şu tehlikeye dikkat çekmektedir: Ekonominin iyileşme yoluna girmesi durumunda, arz tarafındaki yatırım hızının gelecek aylarda da düşük kalması sonucunda, arz kapasitesinde yetersizlik ve sonuçta da uzun süreli yüksek fiyatlarla karşılaşılması riski bulunmaktadır. Ekonomi ne kadar hızla iyileşirse bu durumla karşılaşma olasılığı da artacaktır.

UEA tarafından G8 ülkeleri çevre bakanlarının 22-24 Nisan 2009 tarihlerinde Sirakuza'da yapılan toplantısına sunulan **"Ekonomik Kriz Döneminde Yeşil Büyümeyi Temin Etmek: Enerji Teknolojisinin Rolü"** başlıklı raporda da, krizin yarattığı tüm sorunlara ve güçlüklere karşılık temiz enerjiye geçiş için bir fırsat olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. UEA, ekonomik krizin er veya geç sona ereceğini ve enerji sektöründe yeni yatırım dalgası ile karşılaşılacağını hatırlatmaktadır. Yeni yatırım genişlemesi dönemine bugünden hazırlıklı olunmalıdır. UEA enerji

sektörünün bir dönüm noktasında olduğuna, iklim değişikliği sorunu ile birlikte düşünüldüğünde düşük karbonlu teknolojilerin ve seçeneklerin geliştirilmesinin önemine giderek daha fazla vurgu yapmaktadır.

UEA anahatlarıyla, bir enerji devriminin gerekli ve mümkün olduğuna, enerji verimliliğinin iyileştirilmesinin ilk adımı olması gerektiğine, uzun erimli ve entegre (tümleştirilmiş) bir politika çerçevesine ihtiyaç duyulduğuna ve başlamak için en mükemmel zamanın bugün olduğuna işaret etmektedir.

Bu arada UEA'nın yaptığı analizde çeşitli temiz enerji seçeneklerinin ekonomik iyileşmeye katkıları değerlendirilmiş olup, bu değerlendirmeler Tablo-1'de verilmektedir.

Tablo, enerji verimliliği, akıllı şebekeler ile rüzgar ve güneş gibi yenilenebilir kaynakların kısa vadede iş olanaklarını arttırmada en etkili seçenekler olduğunu göstermektedir.

UEA'nın çeşitli dokümanlarından görüldüğü kadarıyla, ekonomik kriz döneminde, piyasa mekanizmalarına ilişkin vurgunun kısmen de olsa gerilemesi, hükümet müdahalesine ilişkin vurgunun artması dikkat çekicidir. Örneğin, UEA G8 Enerji Bakanları Toplantısı'na sunulan iklim değişikliği ile ilgili bir başka raporda, enerji verimliliğinin önemine karşılık Kyoto Protokolü'nde yer alan ve sanayileşmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştireceği projelerle karbon kredisi elde etmesine dayalı Temiz Kalkınma Mekanizması kapsamındaki projeler içinde enerji verimliliğine yönelik olanların yetersiz kaldığını belirtmektedir. Ajans aynı raporda, enerji verimliliği konusundaki var olan politika deneyimlerinin piyasa temelli yöntemlerin bu konudaki tek veya en etkin araç olmadığını gösterdiğine dikkat çekmektedir.

UEA gibi hakim politikaları yansıtan bir kuruluşun görüşlerinin piyasa mekanizmalarından bir kopuş niteliğinde olduğunu söylemek tabii ki mümkün değildir; ayrıca ülke yönetimlerinin bu görüşleri ne ölçüde dikkate alacakları da belirsizdir. Ancak ülkemizin enerji politikalarında uzun vadeli entegre yaklaşımın önemi, piyasa mekanizmalarının enerji verimliliği ve yeni teknolojilere yönelik Ar-Ge faaliyetleri konusunda yol almak için yeterli olmayacağı, ülkelerin kendi koşullarına göre ulusal programlarını oluşturması gerektiği gibi hususları dikkate almasının gerektiği açıktır. ■

	İş olanağı	Uzun vadeli maliyet düşüşü	CO_2 indirimi	Arz güvenliği
Binaların yenilenmesi	Yüksek	Orta	Yüksek	Orta
Daha temiz vasıtalara geçiş	Orta	Orta	Orta	Yüksek
Rüzgar, güneş	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta
Akıllı şebeke	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta
Bataryaların geliştirilmesi	Orta	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Temiz enerji Ar-Ge	Orta	Yüksek	Orta	Orta
Karbon tutma-depolama	Düşük	Orta	Yüksek	Orta

Yüksek Orta Düşük

Tablo 1 Temiz enerji seçeneklerinin ekonomik iyileşmeye muhtemel katkısı (Kaynak: Ensuring Green Growth in a Time of Economic Crisis: The Role of Energy Technology, OECD/IEA 2009'da aktarılıyor)

Kaynaklar

1- The Impact of the Financial and Economic Crisis on Global Energy Investment, IEA background paper for the G8 Energy Ministers' Meeting, 24-25 Mayıs 2009

2-Ensuring Green Growth in a Time of Economic Crisis: The Role of Energy Technology, OECD/IEA 2009

Enerji krizine ekonomik kriz iyi geldi, ama

DEK-TMK'dan yatırım uyarısı

EMO Basın - Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi (DEK-TMK) ekonomik krizin yarattığı talep azalışının enerji sektörünü krizden kurtardığını, ancak gelecek dönem yatırımlarının hızla yapılması için önlemler alınması gerektiği uyarısında bulundu. Krizin yatırım yapılması için kamu otoritesine zaman kazandırdığı belirtilerek, spekülatif kazançların önlenmesi ve lisans işlemlerine ciddiyet kazandırılması gerektiği kaydedildi. Elektrik enerjisi alanında **"kamu hizmeti"** anlayışının benimsenmesi istenirken, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nın değiştirilmesi ve tekelleşmeyi önleyici düzenlemeler yapılması gerektiği vurgulandı.

DEK-TMK tarafından hazırlanan **"Ekonomik Krizin Türk Enerji Sektörüne Etkileri"** başlıklı raporda küresel ekonomik krizinin etkilerinin finansal alanla sınırlı kalmadığına dikkat çekilerek, tüketimin hızla azalması ile reel sektörde küçülme ve işsizlik oranlarında büyüme yaşandığı anımsatıldı. Türkiye'nin enerji alanında sıkıntı yaşadığı bir dönemde ekonomik krize yakalandığı ifade edilen raporda, **"Enerjide serbestleşme sürecini çok başarılı yürütemeyen Türkiye'de yakın bir gelecekte enerji alanında arz açığı sorunu ile ciddi bir şekilde karşılaşma olasılığı giderek artmaktadır"** denildi.

Yılsonuna kadar ekonominin yüzde 4-5 düzeyinde küçülmesi beklentisine yer verilen raporda, küçülmenin enerji sektöründeki arz açığı krizini birkaç yıl erteleyeceği kaydedildi. Türkiye'de 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisini yitirmesinin ardından elektrik enerji talebinin hızla artmaya başladığı anımsatılan raporda, önümüzdeki yıllarda da krizin etkisinin sona ermesi ile talepte patlama yaşanabileceği savunuldu.

Kriz döneminin yeni yatırımlar açısından iyi değerlendirilmesi gerektiğine işaret edilen raporda, **"Kriz sonrasında kapasite açığı ile karşılaşmamak, işsizliği hafifletmek için neler yapılması gerektiğini düşünmek ilgili herkes için önemli bir görev olmaktadır"** denildi.

Yeni yatırım çalışmaları sırasında Türkiye'nin birincil enerji kaynakları açısından yüzde 75 oranında dışa bağımlı olduğu gerçeğinin göz önüne alınması gerektiği vurgulanan raporda, Türkiye'nin, enerji ithalatına yaklaşık olarak her yıl 35 milyar dolar ödediğine dikkat çekildi.

'Kriz sektörün önünü açtı'

Yaşanmakta olan ekonomik krizin enerji sektörünün önünü açtığını ileri süren DEK-TMK, yapılması gereken acil işler için de kamu otoritesinin zaman kazandığı yorumunda bulundu. Kamu ve özel sektörün artık sürdürülebilir bir yapılanma için çok hızlı örgütlenmesini isteyen DEK-TMK raporunda, enerji sektörünün dışarıdan teknoloji ve yönetim danışmanlığı aldığına dikkat çekti. Raporda, Türkiye'nin teknoloji geliştiren ve yönetim becerisi yüksek seviyede bir yapılanmaya ihtiyaç duyduğu ifade edilirken, enerji alanında **"liderlik müessesi"** gündeme getirildi. Raporda şöyle denildi:

"Liderlik yapacak kurum konusundaki belirsizlik ortadan kaldırılmalıdır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bu konudaki kararını çok acil olarak vermeli ve günlük işlerden uzaklaşarak vizyon oluşturacak çalışmalara yönelmelidir. Aksi takdirde geç kalınmasının maliyetinin tüm ülkece ödeneceğini unutmamakta yarar vardır."

'Tekelleşme önlenmeli'

Raporda, enerji alanında yaşanan sorunların çözümü için elektrik üretim lisansları verilmesi işlemlerine ciddiyet kazandırılması için 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda değişikliğe gidilmesi istenirken, enerji sektöründe tekelleşmeyi önleyici yeni bir mevzuatın yayımlanması gerektiği vurgulandı. Elektrik enerjisi alanında **"kamu hizmeti"** anlayışının benimsenmesi gerektiğine dikkat çekilen raporda, **"elektrik üretim faaliyetlerinin spekülatif kazanç girişimlerine kapalı tutulması"** istendi.

Kayıp ve kaçak oranlarının indirilmesi için mücadele edilmesi gerektiği ifade edilen raporda, enerji verimliliği için gerekli yatırımlara da teşvik sağlanması istendi. Yeni yatırımlara finansman bulunabilmesi için işlemlerin basitleştirilmesi ve tek kurumda toplanması istenen raporda, **"Kamu desteği tüm enerji yatırımlarına verilmeli, yatırımların taşıdığı bazı riskler minimize edilecek şekilde kamu devreye girmelidir"** denildi. ■